

Oriental Journal of Education

LEVELS AND STAGES OF DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF MASTER'S STUDENTS IN AN INNOVATIVE DIGITAL ENVIRONMENT

Jaloliddin Rakhmatulayevich Turmatov

PhD in Pedagogical Sciences

*Associate Professor at Jizzakh State Pedagogical University named after A. Qodiriy
Jizzakh, Uzbekiston*

ABOUT ARTICLE

Key words: hierarchical structure of the creative process, essential, virtual and transcendental levels, insight, acts of the creative process, stages of the creative process.

Received: 15.04.26

Accepted: 16.04.26

Published: 17.04.26

Abstract: This article examines the hierarchical structure of the creative process in training master's students within an innovative digital environment, as well as the specific features of the essential (necessary, fundamental, related to core essence), virtual (non-real, related to the software environment), and transcendental (higher, beyond practical experience) levels of the creative process. It is argued that the transition from one level to another occurs through mental tension, which represents the highest form of activation and materialization of deep internal subjective experiences.

The article also considers the distinctive characteristics of human creative potential. It includes physiological capabilities necessary for carrying out creative activity, which serve as a source of energy for creativity and contribute to the activation of cognitive, informational, intellectual, and motivational aspects.

Special attention is given to the analysis and justification of the main stages of the creative process, namely: preparation, incubation (maturation), illumination, evaluation, and implementation.

INNOVATSION-RAQAMLI MUHITDA MAGISTRLARNING IJODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BOSQICHLARI

Jaloliddin Raxmatulayevich Turmatov

*A. Qodiriy nomidagi Jizzax davlat
pedagogika universiteti dotsenti, p.f.f.d.
Jizzax, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: ijodiy jarayonning iyerarxik tuzilishi, essensial, virtual va transsendental darajalari, insayt, ijodiy jarayon aktlari, ijodiy jarayonning bosqichlari.

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion-raqamli muhitda magistrnlarni tayyorlashda ijodiy jarayonning ierarxik tuzilishi, shuningdek, ijodiy jarayonning essensial (zaruriy, asosiy, asl mohiyatga oid), virtual (noreal, dasturiy muhitga aloqador) va transsendental (oliy, amaliy tajriba doirasidan tashqaridagi) darajalarining oʻziga xos xususiyatlari koʻrib chiqiladi. Bir darajadan ikkinchisiga oʻtish ichki chuqur subyektiv kechinmalarning faolligi va moddiylashuvining eng yuqori shakli boʻlgan ruhiy zoʻriqish orqali sodir boʻlishi isbotlangan. Bu yerda insonning ijodiy salohiyatining oʻziga xos xususiyatlari koʻrib chiqiladi. U ijodiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur boʻlgan fiziologik imkoniyatlarni ham oʻz ichiga oladi, aynan shu imkoniyatlar ijodkorlik uchun zarur boʻlgan energiya manbai boʻlib, aqliy, axborot, intellektual va motivatsion jihatlarining faollashishiga xizmat qiladi. Maqolada ijodiy jarayonning asosiy bosqichlari, yaʼni, tayyorgarlik, inkubatsiya (yetuklik), yoritish, baholash, amalga oshirish kabi bosqichlarni tahlil qilishga va asoslashga alohida eʼtibor qaratilgan.

УРОВНИ И ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА МАГИСТРАНТОВ В ИННОВАЦИОННО-ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

Жалолiddин Рахматулаевич Турматов

*Доцент Джизакского государственного педагогического университета имени А. Кадыри
Доктор философии (PhD) по педагогическим наукам
Джизак, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: иерархическая структура творческого процесса, эссенциальный, виртуальный и трансцендентальный уровни, инсайт, акты творческого процесса, этапы творческого процесса.

Аннотация: В данной статье проанализирована В данной статье рассматривается иерархическая структура творческого процесса при подготовке магистрантов в инновационно-цифровой среде, а также специфические особенности эссенциального (необходимого, основного, связанного с сущностной природой), виртуального (нереального, связанного с программной средой) и трансцендентального (высшего, выходящего за пределы практического опыта) уровней творческого процесса. Доказано, что переход от одного уровня к другому осуществляется через психическое напряжение, представляющее собой высшую форму активности и

материализации глубоких внутренних субъективных переживаний.

Рассматриваются также специфические особенности творческого потенциала человека. Он включает физиологические возможности, необходимые для осуществления творческой деятельности, которые служат источником энергии для творчества и способствуют активизации когнитивных, информационных, интеллектуальных и мотивационных аспектов.

Особое внимание уделяется анализу и обоснованию основных этапов творческого процесса: подготовка, инкубация (созревание), озарение, оценка и реализация.

Kirish. Bugungi kunda ijtimoiy sohaning eng innovatsion-muhim tarmoqlarida strategik rivojlanish tashabbuslarini ko'p jihatdan belgilab beruvchi raqamli muhit ta'lim mazmuni va uning tashkil etilishini tubdan yangilash hamda yangi texnologiyalarni joriy etish jarayonlarini amalga oshirmoqda. Bo'lajak mutaxassislar uchun kasbiy faoliyatning deyarli barcha sohalarini yangilashga olib keladigan texnologiyaning jadal rivojlanishi va zamonaviy tafakkurning intellektuallashuviga oliy ta'limning javobi ijodiy rivojlanish uchun yangi maydonni taklif qiluvchi innovatsion-raqamli ta'lim muhitda ijodiy salohiyatni shakllantirishdir. Innovatsion-raqamli ta'lim muhiti individual va jamoaviy ijod uchun innovatsion resurs sifatida individual ehtiyojlarga moslashtirilgan turli ta'lim jarayoni maqsadlarini qo'llab-quvvatlashga mo'ljallangan jadal rivojlanayotgan innovatsion va raqamli texnologiyalarni amalda qo'llash oshirish uchun keng imkoniyatlar ochadi.

Yangi shart-sharoitlar ijodkor shaxsga, yuksak ijodiy qobiliyatga ega bo'lgan, innovatsion va raqamli texnologiyalarning yangi imkoniyatlaridan foydalangan holda kasbiy va shaxsiy muammolarni hal qilish yo'llarini ijodiy izlashga tayyor bo'lgan ijtimoiy soha mutaxassislarini kasbiy tayyorlashga ijtimoiy talabni yaratadi [6]. Ushbu mutaxassislarining innovatsion-raqamli ta'lim muhitida ijodiy salohiyatini rivojlantirish zarurati ularning kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyati (ijodiy tabiati) va uning o'ziga xos xususiyati (ijtimoiy muhitda ijodiy hamkorlikni tashkil etish) bilan belgilanadi. Bu ularning kasbiy tayyorgarligining zamonaviy ta'lim standartlari va ijtimoiy sohadagi rivojlanish tendentsiyalari talablariga javob beradigan raqamli texnologiyalarning innovatsion salohiyatidan foydalangan holda ta'lim muhitida ijodiy o'zaro hamkorlik jarayonida ta'lim qadriyatlarini rivojlantirish, foydalanish va o'zgartirishga qaratilganligi bilan bog'liq.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Ijod fundamental tushunchalardan biri bo'lib, turli ta'riflar va talqinlarga ega. Ijod - insonning yangi moddiy va ma'naviy ne'matlar yaratish faoliyati. Unda inson tafakkuri, xotirasi, tasavvuri, diqqati, irodasi faol ishtirok etadi, butun bilimi, tajribasi,

iste'dodi namoyon bo'ladi. Ijod dastlab inson tasavurida tug'iladi, keyin ijodga taalluqli masalalar yuzasidan izlanishlar olib boriladi. Ijod – fan va texnikani, madaniyatni boyitadi, rivojlantiradi. [16]. Ijod – yaratish, kashf etish, vujudga keltirish. Ilmiy, badiiy, san'atga oid asar yoki boylik yaratish, vujudga keltirish, yaratuvchanlik faoliyati mahsuli, samarasi. [14]. Ijod - insonning yangi moddiy va ma'naviy ne'matlar yaratish faoliyati. Unda inson tafakkuri, xotirasi, tasavvuri, diqqati, irodasi faol ishtirok etadi, butun bilimi, tajribasi, iste'dodi namoyon bo'ladi. Ijod dastlab inson tasavvurida tug'iladi, keyin ijodga taalluqli masalalar yuzasidan izlanishlar olib boriladi, boshqalar bajargan ishlar tanqidiy ko'rib chiqiladi, tahlil etiladi, kuzatishlar, tajribalar o'tkaziladi, mantiqiy xulosalar chiqariladi, gipotezalar qilinadi, bular tajribada sinab ko'riladi, noto'g'ri bo'lsa yangilanadi va hokozolar. Izlanishlar natijasi turli shakllarda (badiiy asar, matematik formula va b.) yuzaga chiqadi. Uni jamiyat e'tirof etsagina haqiqiy, to'liq ijod bo'ladi. Ijod fan-texnikani, madaniyatni boyitadi, rivojlantiradi [15]. Boshqacha qilib aytganda, ijodkorlik insonning yangi, o'ziga xos va ahamiyatli g'oyalar va mahsulotlar yaratish qobiliyatini ifodalaydi.

Ijodkorlik inson hayotining turli sohalarida - ta'lim, fan, texnologiya, tadbirkorlik va hokozalarda muhim rol o'ynaydi. U insonga nafaqat o'z salohiyati va iste'dodini yuzaga chiqarish, balki o'z atrofidagi dunyoni o'zgartirish, rivojlanish va takomillashishning yangi yo'llarini topish imkonini beradi. Falsafiy nuqtai nazardan qaraydigan bo'lsak, ijodiyot insonning o'zini namoyon qilishining oliy shakli sifatida talqin etiladi. A.F.Losev ta'kidlaganidek, ijodiyot "insondagi ma'naviy negizning ro'yobga chiqishi va ma'naviy olamning o'ziga xos yaratilishi" hisoblanadi [9, 156-b.]. Shunday qilib, ijodkorlik nafaqat shaxsiy rivojlanish vositasi, balki millatning madaniy va ma'naviy merosini yaratishda muhim omilga aylanadi.

Bugungi innovatsion va raqamli ta'lim muhitida ijodiy jarayon qanday sodir bo'lishi, magistrilar va boshqa ta'lim oluvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalasi ilmiy doiralarda munozara mavzusi bo'lib qolmoqda. So'nggi yillarda ijodkorlikka energiya va axborotning ritmik almashinuvi natijasi sifatida qaraydigan energiya-axborot yondashuviga ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Bunday yondashuv A.G. Spirkin tomonidan rivojlantirilgan bo'lib, u o'z ishlarida ijodiy jarayonning uchta asosiy bosqichini ajratib ko'rsatadi - tayyorgarlik, asosiy va yakuniy [12].

Shunday qilib, ijodiy salohiyat inson hayotining eng muhim jihatlaridan biri bo'lib, uning o'zini anglashi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ijodiy jarayonda, boshqa har qanday jarayonda bo'lgani kabi, energiya va axborot almashinuvining muayyan dinamikasi mavjud. Ritmik energiya va axborot almashinuvi ijodiy jarayonni ishga tushiruvchi va uning rivojlanishiga imkon beruvchi asosiy omil hisoblanadi. Ijodiy jarayondagi energiya va axborot munosabati ijodiy faoliyatning qanday yangi shakllari paydo bo'lishi mumkinligini belgilaydi.

V.N. Mejuev ta'kidlaganidek, ijodkorlikka energiya-axborot yondashuvida energiya va axborotning ritmik almashinuvi ijodiy jarayonning harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Ritmik

almashinuv ijodiy jarayon ichida axborot uzatish tezligini, yo'nalishini va shaklini belgilaydi [10]. Bundan tashqari, energiya va axborotning ritmik almashinuvi ijodiy jarayon ichidagi sifat holatlarining o'zgarishini belgilaydi, bu esa tizimning rivojlanishi va yangi sharoitlarga moslashishiga imkon beradi.

A.A. Bodalev ijodiy jarayonda energiya va axborotning ritmik almashinuvini chuqur tahlil qilar ekan, uni faqatgina harakatga keltiruvchi omil sifatida emas, balki ijodning ichki tuzilmasini belgilovchi asosiy komponentlardan biri deb hisoblaydi. Uning fikricha, aynan shu ritmik almashinuv ijodiy faoliyat davomida o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan elementlarning shakllanishini ta'minlaydi hamda ularning o'zaro ta'siri natijasida ijodning yangi ko'rinishlari vujudga keladi. Natijada, mazkur jarayon ijodiy tizim bilan chambarchas bog'lanib, uning barqaror va samarali faoliyat yuritishiga imkon yaratadi [2].

I.S. Konning asarlarini tahlil qilib shuni ajratib ko'rsatish mumkinki, ijodiy jarayondagi ritmik energiya va axborot almashinuvi onglilik va ongsizlik darajalarini ham o'z ichiga oladi. Ijodiy jarayon ongsizlik darajasida sodir bo'ladi va onglilik bu jarayonni nazorat qilish va yo'naltirish imkonini beradi [7].

Ijodkorlikning energiya-axborot negizini shakllantirishda inson tanasi va ongining o'zaro ta'siri muhim ahamiyat kasb etadi hamda bu holat shaxsning jismoniy holati bilan ruhiy-psixologik holati o'rtasidagi uzviy bog'liqlik orqali namoyon bo'ladi. Xususan, fikrlash jarayoni, hissiy kechinmalar va ichki motivlar kabi psixologik omillar organizmda kechadigan fiziologik jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijodiy jarayon murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, g'oyadan tortib amalga oshirishgacha bo'lgan ko'plab bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ijodiy jarayonning eng muhim bosqichlaridan biri bu tayyorgarlik bosqichi bo'lib, uning davomida ijodiy salohiyat rivojlanadi. Ushbu maqolada biz ijodiy salohiyatning ikki darajasini, ya'ni, essensial (zaruriy) va virtual (noreal) darajalarini ko'rib chiqamiz hamda ularning mexanizmlarini tavsiflaymiz:

Ijodiy salohiyatning zaruriy darajasi shaxs ijodkorlik qobiliyatini belgilovchi tug'ma shaxsiy xususiyatlar yig'indisidir. Bunday fazilatlariga intuitsiya, ijodiy fikrlash, empatiya, atrof-muhitga yuqori sezgirlik va boshqalarni kiritish mumkin.

Ijodiy salohiyatning virtual darajasi - bu insonning hayot faoliyati davomida orttirgan bilim, tajriba va ko'nikmalari majmuidir. Bu daraja ta'lim jarayonida, ma'lum hayotiy vaziyatlarni boshdan kechirishda, boshqa odamlar bilan muloqotda va hokazolarda shakllanadi. Bu darajada yangi asarlar yaratish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan ijodiy poydevor shakllanadi.

Ijodiy salohiyatning virtual darajasi insonning hayot davomida olgan ijodiy tajribasi bilan bog'liq. Boshqa tomondan, ijodning virtual darajasi g'oyalar va ilhom yanada mavhum shaklda mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan ongsizlik darajasini anglatadi. Bu darajaga ko'pincha diqqatni jamlash, orzu

qilish va erkin bog'lanishlar kabi usullar yordamida erishish mumkin. Lev Vigotskiyning fikricha, ijodning virtual darajasida eng noyob va o'ziga xos g'oyalar tug'iladi [3].

Ijodning zaruriy va virtual darajalari ijodiy jarayon tayyorgarlik bosqichining ajralmas qismidir. Aynan shu bosqichda inson o'z ijodiy imkoniyatlarini o'rganishi, tafakkurning ongli va ongsiz darajalariga kirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, ular o'z ijodiy ishlarini amalga oshirish mumkin bo'lgan g'oyalar va ilhomning asosini yaratishlari mumkin.

Shuni ta'kidlashni istardikki, ijodiy jarayonning tayyorgarlik bosqichi har qanday ijodiy ishni rivojlantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Ijodkorlikning zaruriy va virtual darajalarini o'rganish orqali odamlar o'z ishlarini amalga oshirish uchun g'oyalar va ilhomning mustahkam poydevorini yaratishlari mumkin

Ijodiy salohiyatning tarkibiy qismlarini faollashtirish ijodiy jarayonning navbatdagi bosqichi bo'lib, u ijodiy salohiyatning turli elementlaridan kerakli natijaga erishish uchun foydalanish va ularni boshqarishni o'z ichiga oladi. Ijodiy salohiyatning tarkibiy qismlari bilim, tajriba, ko'nikma, qobiliyat va ijodiy layoqatni o'z ichiga oladi.

A.A. Leontevning tadqiqotiga ko'ra, har bir inson o'ziga xos ijodiy salohiyatga ega bo'lib, uni ijodiy faoliyat jarayonida rivojlantirish va faollashtirish mumkin. Buning sababi shundaki, ijodiy salohiyat nafaqat tug'ma ijodiy qobiliyatlarni, balki olingan bilim, tajriba va ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi [8].

Ijodiy salohiyatning asosiy tarkibiy qismlaridan biri assotsiativ fikrlash (nostandart fikrlash) qobiliyatidir. V.N. Drujinin [4] tadqiqoti assotsiativ fikrlash ijodiy faoliyatning zaruriy komponenti ekanligini ko'rsatdi, chunki u nostandart yechimlar va g'oyalarni topishga imkon beradi. Ijodiy salohiyatning ushbu tarkibiy qismini faollashtirish uchun "aqliy hujum", "ilmiy munozara", "dolzarb muammolar tahlili", "assotsiativ qator" kabi metodlardan foydalanish mumkin.

Ijodiy salohiyatning yana bir muhim tarkibiy qismi intuitsiya, ya'ni ziyraklik va fahm-farosat bilan anglash qobiliyatidir. Intuitsiya ijodiy jarayonda muhim rol o'ynaydi, chunki u insonga g'oyalar va ilhomni ongsiz ravishda, ong ostidan qabul qilish imkonini beradi. Ijodiy salohiyatning ushbu tarkibiy qismini faollashtirish uchun diqqatni jamlash va o'z his-tuyg'ularini idrok etishni yaxshilashga qaratilgan boshqa usullardan foydalanish mumkin.

Ijodiy salohiyatning keyingi komponenti - bu tasavvur qilish qobiliyati. V.P. Zinchenkoning tadqiqotlarini tahlil qilib, tasavvur ijodiy jarayonda muhim rol o'ynaydi degan fikrga kelish mumkin. Tasavvur - bu ongda tasvirlar va tushunchalarni shakllantirish qobiliyatidir [5]. Tasavvur ijodkorlik uchun juda muhimdir, chunki u odamga mavhum g'oyalarni aniq tasvirlarga aylantirish imkonini beradi.

Ijodiy salohiyatning yana bir muhim tarkibiy qismi - empatiyadir. Empatiya insonga boshqalarning his-tuyg'ulari va kechinmalarini tushunish hamda idrok etish imkonini beradi, bu esa

ijodiy jarayonlar uchun ilhom va g'oyalarning muhim manbai bo'lishi mumkin. V.D.Nebilitsin empatiya insonga chuqur va hissiy jihatdan boy asarlarni yaratishda yordam berishi mumkinligini ta'kidlagan [11].

Bugungi zamonaviy dunyoda ijodiy maqsadlarda foydalanish mumkin bo'lgan juda ko'p ma'lumotlar mavjud. Biroq, ijodiy jarayonda optimal natijalarga erishish uchun tegishli ma'lumotlarni taqdim etish kerak. Axborotning qanday turlari ijodiy jarayonga ta'sir ko'rsatadi?

Axborotning birinchi turi turli manbalardan olinishi mumkin bo'lgan bilimlardir. Masalan, olimlar biror bir muayyan masalalarni ilmiy jihatdan tadqiq qilishlari mumkin, yozuvchilar esa janr yoki tarixiy faktlarni o'rganishlari mumkin. Muhimi, bunday bilimlar ijodiy salohiyatni cheklamasligi, balki uni kengaytirishi muhim.

Axborotning ikkinchi turi esa shaxsiy faoliyat yoki boshqa odamlarning tajribasi asosida shakllanadigan tajribadir. Ushbu turdagi ma'lumotlar ijodkorlar uchun ayniqsa muhimdir, chunki u oldingi xatolardan saboq olish, samaradorlikni oshirish va yakuniy natijani yanada mukammal qilishga yordam beradi.

Axborotning uchinchi turiga hissiyot va tuyg'ular kiradi. Bular ijodiy jarayon uchun ilhom va motivatsiya manbai bo'lishi mumkin. Ammo his-tuyg'ularni to'g'ri talqin qila bilish va ulardan o'z maqsadlari yo'lida foydalana olish muhimdir.

Axborotning to'rtinchi turi intuitsiya va ichki ovozdur. Ular ijodkorga o'z ishida to'g'ri yo'l ko'rsatadi, lekin buni har doim ham boshqalarga osonlikcha tushuntirib bo'lavermaydi.

Shuni tushunish kerakki, har bir ijodiy jarayon o'ziga xos va turli xil axborotlar to'plamini talab qiladi. Biroq ijodkorga o'z maqsadiga erishishda yordam berishi mumkin bo'lgan zarur axborotlarni taqdim etish muhimdir.

Ijodiy jarayonning ikkinchi bosqichi - yetilish bosqichi eng muhim va murakkab bosqichlardan biri bo'lib, u bevosita ijodiy harakatdan oldin sodir bo'ladi. Bu bosqichda g'oya puxta ishlab chiqiladi, konsepsiya va harakatlar rejasi ishlab chiqiladi hamda maqbul yechimlar aniqlanadi.

Yetilish jarayonida ijodiy salohiyat vazifa, g'oya yoki loyiha ustida faol ishlaydi, salohiyatning turli darajalari va tarkibiy qismlari o'rtasida o'zaro ta'sir yuzaga keladi. Bu bosqichda intuitsiya, obrazli tafakkur, hissiy fon va ijodkorning psixologik holati eng muhim rol o'ynaydi.

Essensial-virtual yondashuv konsepsiyasiga ko'ra, ijodiy jarayonning ushbu bosqichida ijodiy salohiyatning virtual darajasidan essensial darajasiga o'tish sodir bo'ladi. Essensial daraja - ijodiy salohiyatning asosi, uning manbai bo'lgan daraja. Bu bosqichda ijodiy salohiyatning muhim darajasini aniqlashga va uni kerakli yo'nalishga yo'naltirishga yordam beradigan intuitiv his-tuyg'ular va hissiy fonga e'tibor qaratish muhimdir.

Yetilish “oddiy va chalkash” g‘oyadan “rivojlangan va yetuk” g‘oyaga o‘tish jarayonidir. Bu shuni anglatadiki, yetuklik bosqichida g‘oya bir qator rivojlanish bosqichlaridan o‘tadi, turli tomonlardan ishlanadi, tahlil qilinadi, tizimlashtiriladi, yangi g‘oyalar va farazlar bilan boyitiladi.

Yetilish bosqichidagi vazifalardan biri ijodiy harakat jarayonida hisobga olinishi kerak bo‘lgan asosiy mezonlar va cheklovlarni aniqlashdir. Shuningdek, g‘oyani to‘ldirishga yordam beradigan va konsepsiyani amalga oshirish imkoniyatini beradigan zarur materiallar va ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatini ta’minlash muhimdir. Yetilish bosqichida ong va ongsizlik o‘rtasida ta’sirli ishlar sodir bo‘ladi.

Ushbu bosqichning yana bir muhim jihati ijodiy jarayonning hissiy tarkibiy qismini faollashtirishdir. Bu bosqichda ijodiy g‘oya “idrok etiladi”, hissiy zaryad va “zavq” va “mamnunlik” hissi bilan birga keladi. Bu g‘oyani chuqurroq idrok etish imkonini beradi va unga qo‘shimcha ma’no beradi.

Shunday qilib, yetilish bosqichida ong va ong osti o‘rtasida faol axborot almashinuvi sodir bo‘ladi, bu esa yashirin ijodiy imkoniyatlarni faollashtirish va rivojlantirishga imkon beradi.

Ijodiy jarayonning yoritish bosqichi. Bu uchinchi bosqichda original g‘oya paydo bo‘lishi kerak. Aynan shu yerda ijodkorlar o‘zlarining “Evrika!” yoki “chiroq” lahzalarini o‘tkazadilar va innovatsion yechim yoki yondashuvni o‘ylab topadilar. Barchamiz ijodiy salohiyatga egamiz va bu bosqichda ongimiz yangi aloqalarni o‘rnatib, o‘ziga xos narsalarni kashf etadi.

Ijodiy jarayonning baholash bosqichi. Baholash - bu dastlabki bosqichlarida paydo bo‘lgan narsalarni ishlab chiqish, sinovdan o‘tkazish, prototiplash, ishlab chiqish va takomillashtirish orqali ijodiy g‘oyangizni hayotga tatbiq etishingiz mumkin bo‘lgan joy. Bu shunchaki hamkasblar yoki do‘stlar bilan bu haqda gaplashish yoki hatto bozorni o‘rganish kabi rasmiy jarayonni o‘z ichiga olishi mumkin.

Ijodiy jarayonning amalga oshirish bosqichi. Ijodiy jarayonning yakuniy bosqichi - bu sizning nuqtai nazarangizga qarab, og‘ir ish yoki qiziqarli qism boshlanadigan joy. Agar siz jamoada ishlayotgan bo‘lsangiz, bu bosqich jamoa a‘zolari o‘rtasidagi hamkorlik va muloqotni, shuningdek, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilishni o‘z ichiga oladi. Samarali amalga oshirish - bu mavhum g‘oyalarni moddiy mahsulot yoki yechimga aylantirishdir. Bu bosqichda aqliy hujumning yana bir elementi bo‘lishi mumkin.

Ijodiy jarayonning besh bosqichini qo‘llash. Agar sizda boshlash uchun ijodiy loyiha bo‘lsa, ijodiy jarayonning besh bosqichini tushunish juda foydali bo‘lishi mumkin. U ko‘plab ijodkorlar tomonidan g‘oyalar va ilhom uyg‘otish uchun ishlatiladi. Umid qilamizki, bu sizning ijodiy jarayoningizda - qayerda kerak bo‘lsa, yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Ijod kontekstida transsendentlik, ya’ni yangicha ma’no, g‘oya yoki obrazlarni yaratish jarayoni inson ruhiyatining ijtimoiy hayotda yuqori sohalarga o‘tishi bilan bog‘liq

bo'lgan qiziqarli tadqiqot sohasidir. Bu jarayonda individual ko'rinishlar inson tajribasi va bilimlari doirasidan tashqariga chiqadi, bu esa ijodiy jarayonning ajralmas qismidir. Nikolay Berdyayevning fikricha, yangicha ma'no, g'oya yoki obrazlarni yaratish - bu o'zidan tashqariga chiqish, mutlaq printsip bilan bog'liqligini anglash orqali erishiladi, deb hisoblagan Berdyayevning fikricha, ijodiy jarayon aynan transsendatsiya jarayonidir [1].

Aleksandr Losev ham transsendensiyani o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Uning ta'kidlashicha, transsendensiya chegaralarni yengib o'tish, voqelik tushunchalarini buzish va inson ongini kengaytirish jarayonidir. Losev uchun ijodkorlik - bu shaxs va mutlaq o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayoni bo'lib, natijada transsendensiya yuzaga keladi [9].

Ijodiy jarayonning ikkinchi bosqichi yangi ijod namunalarini yaratish jarayonidagi eng qiziqarli va sirli bosqichlardan biri bo'lgan bifurkatsiya nuqtasi (bo'linish nuqtasi) bilan yakunlanadi. Bu bosqichda ijodiy jarayonning rivojlanishida o'ziga xos "sakrash" sodir bo'ladi, bunda individual ruh yorqinlik chaqnashini boshdan kechiradi va o'zi uchun yangi yorqinliklarni kashf etadi.

Bifurkatsiya nuqtasi "haqiqatni bilishda burilish nuqtasi" bo'lib, bunda individual ruh yangi imkoniyatlarni anglay boshlaydi va o'zining eski e'tiqodlarini qayta ko'rib chiqadi. Bu bosqichda "shaxsiy" va "umuminsoniy" ibtidolarning birlashuvi sodir bo'ladi, bu esa ijodkorga ijodiy o'zini namoyon etishning yangi cho'qqisiga ko'tarilish imkonini beradi. Bifurkatsiya nuqtasi individual ruh o'zining oliy dunyoviy ruh bilan bog'liqligini anglagan va oliy ma'naviy qonunlarga muvofiq ijod qila boshlagan "haqiqat lahzasi" ni ifodalaydi. L.Shestovning fikriga ko'ra, bu bosqichda "tog'ga chiqish" sodir bo'ladi, bunda ijodkor ma'naviy ongning yangi darajasiga erishadi va o'zi uchun ijodiy salohiyatning yangi ufqlarini ochadi [12].

Bifurkatsiya nuqtasi ijodiy jarayonning ajralmas qismidir, chunki aynan shu bosqichda ijodkor ongida "yorib o'tish" sodir bo'ladi va ijodning yangi yo'llari ochiladi.

Ijodiy jarayonning uchinchi bosqichi natijalarni jamiyatning axborot muhitida mustahkamlashdan iborat. U oldingi ikki bosqichdan kam ahamiyatga ega emas, chunki aynan shu bosqichda ilmiy asarlar individual ijodiy jarayon doirasidan chiqib, jamiyat ilmiy merosining bir qismiga aylanadi.

Bu bosqichning muhim jihatlaridan biri ilmiy asarlarning nashr etilishidir. Bu bosqichda ilmiy asar o'quvchilar, tanqidchilar, olimlar, soha mutaxassislari tomonidan turlicha talqin va tahlil qilinishi mumkin. Asar vaqt o'tishi bilan o'z qiymati va dolzarbligini saqlab qolishi, shuningdek, jamoatchilik muhokamasi va ijodkorlik rivojlanishini rag'batlantirishi muhimdir.

Xulosa va takliflar. Shunday qilib, ijodiy jarayon murakkab va ko'p qirrali hodisa bo'lib, u ko'plab bosqichlar va omillarni o'z ichiga oladi. Biroq, ushbu maqolada ko'rib chiqilgan asosiy bosqichlar misolida ba'zi umumiy xususiyatlar va qonuniyatlarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Birinchi bosqich yoki tayyorgarlik bosqichi maqsadni belgilash, predmetni o'rganish, ma'lumotlarni izlash va tahlil qilish, dastlabki g'oya va tasavvurlarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu bosqichda, ayniqsa, axborotni sifatli tayyorlash va tizimlashtirishga e'tibor qaratish muhimdir, bu esa keyingi bosqichga yanada samarali o'tish imkonini beradi.

Ikkinchi bosqich yoki ijodiy amalga oshirish bosqichi eng faol va ijodiy davr bo'lib, yangi va noyob narsani yaratish bilan bog'liq. Bu bosqichda odatiy va siyqasi chiqqan chegaralardan chiqish, yangi imkoniyatlar va istiqbollarni ochish imkonini beruvchi muhim transformatsiya va transsendensiya jarayonlari sodir bo'ladi.

Uchinchi bosqich yoki natijalarni mustahkamlash bosqichi jamiyatning madaniy-axborot muhitida ijodiy yutuqlarni saqlash va tarqatishga qaratilgan. U ijodning jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyatini belgilaydigan qayd etish, talqin qilish va o'zaro ta'sir jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Ijodiy jarayonning asosiy bosqichlari va ularning o'zaro bog'liqligini tushunish, shuningdek, ularni oqilona boshqarish qobiliyati zamonaviy dunyoda muhim kompetensiyadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бердяев Н.А. Смысл творчества. М: Изд-во АСТ, сор. 2018. – 414, с.
2. Бодалев А.А. Акмеология: настоящий человек. Каков он и как им становятся? СПб.: Речь, 2010. – 223 с.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. М: Эксмо, 2022. – 605 с.
4. Дружинин В. Н. Когнитивные способности: структура, диагностика, развитие. – М.: Пер-сэ; СПб.: Иматон-М, 2001. – 224 с.
5. Зинченко В.П. Философское наследие. М; СПб.: ЦГИ «Принт», 2016. – 503 с.
6. Карникова, О.П. Профессиональная готовность специалистов социокультурной сферы к творческому взаимодействию в цифровой образовательной среде / О.П. Карникова. – Текст электронный // Мир науки, культуры, образования. – 2023. – №6(103). – С. 203-2015.
7. Кон И.С. Бит или не бит? М: Время, 2012. – 444 с.
8. Леонтев А.А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: Избр. психол. тр. М: Моск. психол.-соц. ун-т; Воронеж: МОДЭК, 2001. – 444 с.
9. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. М.: Русский мир, 2014. – 735 с.
10. Межуев В.Н. Идея культуры: очерки по философии культуры. М: Университетская книга: Прогресс-Традиция, 2012. – 403 с.
11. Небылицын В.Д. Проблемы психологии индивидуальности: Избр. психол. тр. М: Моск. психол.-соц. ин-т; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2000. – 682 с.
12. Спиркин А.Г. Происхождение сознания. М.: Госполитиздат, 1960. – 471 с.

13. Шестов Л. Достоевский и Ницше (философия трагедии). – М.: АСТ: Хранител, 2007. – 220 с.
14. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. A.Madvaliyevning tahriri ostida. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti. T.: -2013 yil.
15. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti. T.: -2006 yil.
16. Hasanboyev J va boshqalar. Pedagogika fanidan izohli lug‘at. T.: “Fan va texnologiyalar”, 2009, 672 bet.